

A MISKOLCI GÖR. SZERT. KATH.

APOSTOLI KORMÁNYZÓSÁG

TÖRTÉNETE, TERÜLETI ÉS SZEMÉLYI ADATAI

FENNÁLLÁSÁNAK 15. ÉVES ÉVFORDULÓJÁN

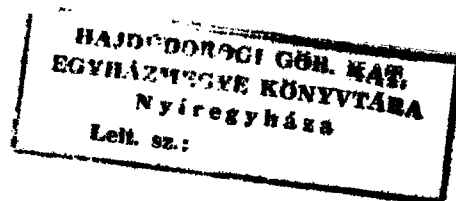

Miskolc, 1940.
Rózsák tere 10.

1940.

LUDVIG ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJA MISKOLC

Állomány ellenőrizve 2008

GKHFK, Nyíregyház
44070-7

05036

A Miskolci Apostoli Kormányzáság első tizenöt éve

(1925—1940)

Irtó: **dr. Szántay-Szémán István**
archipresbyter, pápai prelátus, vicarius generális

Minden intézménynek, amely a közélet folyamatában és kialakításában részt vesz, kell lennie krónikásának, nehogy életének és működésének főbb vonásai hiányozzanak a közélet egyetemes mozaik-képéből, amely a részletek hűségétől nyeri értékét.

Tizenöt év az intézmények életében alig lehet jubiláris háttér, de olyan 15 év, amilyen elviharzott fölöttünk s az isteni Gondviselés kegyelméből újabb örvendetes fordulóhoz vezette nemzeti létünket, — egyenesen megköveteli a krónikás adatok feljegyzését, mert azok akár a régi keretek leendő helyreállításá-

nál, akár az új követelmények és feladatok szülte esetleges új alakulatok életre keltésénél sem lehetnek közömbösek, sem a régi és új életformák összekapcsolásának egészséges megoldásában, sem pedig az esetleges új alakulásnak a történelmi talajba való beállításában.

Ez a gondolat ösztökélt arra, hogy a Miskolci Apostoli Kormányzóság első 15 évi munkájának, — amelyben állandóan részt vettem — vázlatos történetét megírjam, hogy a vázlatot azon események keretébe állítsam, amelyek életre hívták s hogy az eseményeket mozgató eszmék és áramlatok lüktetésében mutassam be egy olyan intézmény lelki képét, amelyet sokan észre sem vettek, sokan lekicsinyeltek s amelynek szükségszerűségét s az egész magyar nemzeti élet szempontjából is jelentős voltát sokan máig sem ismerik. Csak a történelmi igazságszolgáltatásból folyó új nemzeti feladatok mélyére nézők tudják majd értékelni és megállapítani létezésének csendes, a múlt és jelen egészséges kapcsolatát és a lelki értékeinek átmentését szolgáló munkáját.

Szeretném, ha a következő sorokban sikerülne ezen, talán túlzásnak látszó beállításomat a tények valóságával igazolni.

A Miskolci Apostoli Kormányzóság tulajdonképpen fennállásának 16. esztendejét töltötte be 1940. június 4-én, amennyiben b. e. XI. Pius pápa külön felhatalmazása alapján, ekkor adta ki Marmaggi Ferenc prágai apostoli nuncius 10.737. számú alapító iratát, amely szerint az Apostoli Szentszék az eperjesi és munkácsi egyházmegye mindazon anya- és leányegyházait, amelyek a cseh megszállás után magyar impérium alatt maradtak, a két egyházmegye joghatósága alól kivette és azok fölött a joghatóságot hajdudorogi Papp Antal küzikei érsekké előléptetett volt munkácsi püspökre, mint apostoli kormányzóra bízta, akit a megyéspüspökök sajátos jogaival és kiváltságaival nevezett ki e tisztre. Amilyen kívánatos volt, hogy magyar szempontból Papp Antal a munkácsi püspöki széken maradjon, a cseh uralomnak ép olyan gyűlöletes volt az ő ottani működése, mert

már pusztán ott léte is élő tiltakozás volt az erőszakos uralom ellen. Ezen összeütközések harcában valósággal csendes hitvallósságot kellett szenvednie főpásztorunknak, amíg a cseh hatalom 1925. szeptember 11-én erőszakosan el nem távolította őt Ungvárról s a határon át nem adta a magyar hatóságoknak. Kijuttatása után Budapesten szállt meg, ahol visszahonosításának elintézése, valamint a terület átvételének előmunkálatai bizonyos időt vettek igénybe, úgy, hogy az apostoli adminisztratura kormányzását csak 1925. október 27-én vehette át. Miskolcon a hatóságok, az egyházak, a hívek s az összes társadalmi szervezetek a sokat szenvedett, magyar hitvallónak és a régi veretű magyar főpapok igazi példaképének méltán kijáró tiszteletet is messze meghaladó ünnepléssel fogadták.

Valósággal gondviselészerű esemény is volt ez a székhelyváltás, mert a cseh megszállás óta (1918. november) majdnem hét évi interregnum nehézségeivel küzdött ez az egyházi csonka terület, amelynek adminisztrálására először, kerületeikben az esperesek kaptak ideiglenes felhatalmazást. Amikor azonban b. e. dr. Novák István eperjesi püspök a cseh megszállás folytán önként elhagyta püspöki székhelyét és teljes jogú általános helynökévé dr. Rusznák Miklós preláthus-kanonokot nevezte ki, ő püspöki biztosi minőségben (commissarius episcopalis) Vaskovics Antal mucsonyi esperes-lelkészt bízta meg a terület adminisztrálásával, akit dr. Novák István püspök végleges felmentése után dr. Nyárádi Dénes körösi püspök, mint a Szentszék által kinevezett eperjesi apostoli kormányzó helynökévé nevezett ki s ezen minőségében Papp Antal c. érsek miskolci székhelyéig folytatólagosan működött.

A történelmi igazságnak tartozunk vele, amikor megjegyezzük, hogy dr. Nyárádi Dénes apostoli kormányzó, azóta visszacsatolt magyar híveivel szemben is, majd az első bécsi döntés után mint a munkácsi egyházmegye vissza nem tért részeinek apostoli kormányzója is a magyarsággal szemben érzett averzióját soha sem tudta legyőzni.

Ezen interregnum természetes és helyzeti nehézségei szülték azt, a kívül állók előtt érthetetlennek látszó s valójában át nem gondolt mozgalmat, hogy az eperjesi egyházmegye magyar részén működő papságnak egy része a területnek a hajdudorogi egyházmegyéhez való csatolását nyílt gyűlésen s hírlapokban közölt nyilatkozatban is kérte.

Ezen egyházfegyelmi, de magyar nemzeti és revíziós szempontból is elhamarkodott mozgalom megakadályozása érdekében 1922. március 6-án memorandummal járultam b. e. dr. Csernoch János bíboros-hercegprímás elé. Tettem azt, mint az eperjesi egyházmegye szentszéki tanácsosa, akit a cseh uralom polgári és egyházi alkalmaztatásomtól is megfosztott s akit Eperjesről való sikeres szökésem után az általános helynök, mint volt egyházmegyei főtanfelügyelőt, a magyarrészi iskolák főtanfelügyelőjévé nevezett ki. Kifejtettem, hogy bár egy csonka terület papságának elhelyezkedési és megélhetési nehézségei súlyosak és méltánylást érdemelnek, de egy régi, történelmi egyházi kapcsolat hirtelen megszakítása odaát egyesekben (a magyargyűlölőkben) örömet, másokban pedig (az eljövendő revízió híveiben) megdöbbenést váltana ki és csak növelné azt a lelki zavart, amely a megszálláskor egy időre még a legjobbak tétovázását is kiváltotta.

A pápai intézkedés folytán az eperjesi egyházmegye 21 s a munkácsi egyházmegye 1 parochiája leányegyházakkal együtt alkotta a miskolci apostoli adminisztraturát. A lehetetlen határok miatt anyaegyház nélkül maradt határszéli nagyobb leányegyházak szervezése révén az eperjesi területen 2 helyi káplánság, a munkácsi területen pedig egy önálló parochia (Beregdaróc) szervezése vált sürgősen szükségessé s így az apostoli kormányzás eredeti területén összesen 3 esperesi kerületben 25 lelkészség és 30 gör. szert. kath. elemi népiskola működött. Így maradt a helyzet a Felvidék, illetve Kárpátalja visszatéréséig, amikor is az első bécsi döntés alapján az eperjesi egyházmegyéből a kassai esperesi kerület 6 parochiája, majd Kárpátaljával

a Ciróka-völgy (Felsőzemplén) 5 parochiája lett a miskolci apostoli adminisztraturához csatolva. Viszont a munkácsi egyházmegye felszabadulása után természetsszerűleg, de az apostoli Szentszék intézkedése folytán is, az adminisztraturához csatolt 1 régi (Rudabányácska) és 1 új, főpásztorunk által alapított, munkácsi egyházmegyei parochia (Beregdaróc) és leányegyházai lettek visszacsatolva anyaegyházmegyéjükhöz. Így ma a Miskolci Apostoli Kormányzás 5 esperesi kerületében 34 lelkészség 307 leányegyházzal és 34 elemi népiskola működik. Területe a leányegyházakkal együtt 4061 négyzetkilométer s híveinek száma 35.058. Ezen parochiák és leányegyházak Abauj, Borsod, Zemplén és Gömör vármegyében vannak. Az apostoli kormányzás egyházi határait pedig a rozsnyói és egri lat. szert., továbbá a hajdudorogi és munkácsi gör. kath. egyházmegyék alkotják.

Tizenöt évvel ezelőtt megindult munkánk mindjárt nehézségekkel találkozott. Első volt ezek közül a *székhely* kérdése. Sokan csodálkoztak, sőt bizonyos oldalról nehézményezték is, hogy c. érsek-apostoli kormányzónk Miskolcon telepedett le, amely ma a hajdudorogi egyházmegyéhez tartozik s ahol csak nagy nehézségek után jutott megfelelő otthonhoz, amelyben hivatalát is elhelyezhette. Eltekintve attól, hogy Miskolc 1912-ig, a hajdudorogi egyházmegye megalapításáig az eperjesi egyházmegyéhez tartozott s annak bőkezű támogatásával épült temploma és parochiája is, (amiből még ma is elszámolási viszony áll fenn), — az apostoli kormányzás területén Kassa visszatértéig egyetlen város és község sem volt, amelyben a főpásztor és az egyház-kormányzat bármily szerényen is elhelyezkedhetett volna.

Miskolc az apostoli kormányzás területével közvetlenül kapcsolódik és minden olyan közintézménye megvan, amelyek egy egyházi központ munkájánál nélkülözhetetlenek. Miskolc városa különben is örömmel ajánlotta fel vendéglátását. Közvetlenül Miskolc mellett terül el a tapolcai apátsági birtok legnagyobb része, amelynek szerény hozama — kongruális vagy val-

lásalapi illetmény hiányában — főpásztorunk kizárólagos jövedelme és így annak kezelése a gondos gazda jelenlétét kívánja.

Miután bizonyos fájdalmas véleménykülönbségek merültek fel a miskolci templomban végzendő pontifikáliák tekintetében is, — konzultori testületünk már 1925. november 19-én tartott ülésében szükségét érezte annak, hogy az Apostoli Szentszék kegyes döntését kérje, ami főpásztorunk javára meg is történt. Az *Annuario Pontificio* hivatalos pápai évkönyv, valamint és a keleti egyházakról kiadott „*Statistica*“ hivatalosan is Miskolcot jelöli meg főpásztorunk székhelyéül. Mindjárt itt sietek leszögezni, hogy főpásztorunk és a jelenlegi hajdudorogi főpásztor és egyházmegyei területeink között a legteljesebb testvéri megértés és együttműködés áll fenn, amelynek a köz javára is csak áldásos gyümölcse lehet.

Nehézségeinket s egész helyzetünket memorandumba foglalva, a konzultori testület két tagja, jelenlegi bíboros-hercegprímásunk előtt is feltárta. Mindenesetre az Apostoli Szentszék bölcs előrelátásának köszönhető az, hogy amíg a megszállott kassai, rozsnyói és szatmári egyházmegyék magyarországi részeit a megszállott területi püspökök általános helynökei kormányozták, addig az eperjesi és munkácsi egyházmegye magyar részei önálló egyházi területként és a kinevezésében is külön hangsúlyozott, megyéspüspöki jogokkal felruházott apostoli kormányzójával illeszkedett bele a megcsönkített magyar haza egyházi életébe. Sokan, még egyházi tényezők sem értették ezt a helyzetet és még máig is gyakran mint eperjesi püspöki helynökséget titulálják egyházi hatóságunkat. Valamennyire tisztázódott a helyzet akkor, amikor az Apostoli Szentszék és a cseh kormány között, hosszas tárgyalás után, létre jött -az ú. n. „*Modus vivendi*“, amelynek egyik alaptétele volt az, hogy idegen állam egyházi hatósága más állam területén joghatóságot nem gyakorolhat. Ekkor a kassai és rozsnyói egyházmegye magyar részeinek kormányzását bíboros-hercegprímásunk mint apostoli kormányzó vette át, amikor is a sajtóközlemények révén a közfigye-

lem az apostoli adminisztratura mibenléte és szerepe iránt is érdeklődni kezdett. A Felvidék visszatérésével kapcsolatban is létesült egy apostoli kormányzóság, amikor a kassai püspök a szatmári egyházmegye Magyarországon maradt és visszatért, egyesített részeinek apostoli kormányzója lett. A „*Modus vivendi*“-tárgyalásokon apostoli kormányzóságunk is delegátust kapott s e sorok írójának jutott a feladat, hogy Prágában két ízben is és itthon is szószólója legyen jogos érdekeinknek.

Hogy a miskolci apostoli kormányzóság az általános kánoni intézkedések keretét meghaladóan, valóban quasi egyházmegyeként szerepelt az Apostoli Szentszék előtt, világosan igazolja a hivatalos vatikáni „*Statistica con cenno storico della Gerarchia e dei Fidei di rito Orientale*.“ (Tipographia poliglotta Vaticana 1932. 207. old.), amely így határozza meg nevét és jogi helyzetét: „*una Amministrazione Apostolica speciale (Esaccato) per le parrocchie delle diocesi di Prjasev e Munkacevo rimaste in territorio ungherese, con sede Miskolcs* (egy speciális apostoli kormányzóság (exarchatus) azon parochiákból, amelyek az eperjesi és munkácsi egyházmegyéből magyar területen maradtak — *Miskolc székhellyel*). Egykor Keleten az exarchák a római dioecesiseknek megfelelő területek főpásztorai voltak, sőt nagyobb területek fölött is joghatóságot gyakoroltak.

Főpásztorunk székfoglalása után azonnal kinevezte azokat a kormányzati segítő szerveket, amelyek egy önálló egyházi terület működésében nélkülözhetetlenek. Megalakította a káptalant helyettesítő konzultori testületet, a sz. sz. bíróságot (tribunal), a tanítók fegyelmi tanácsát, kinevezte a censorokat. — Az Apostoli Szentszék figyelme itt is messzemenő volt, amidőn közölte főpásztorunkkal, hogy ha az egyházi bíraskodás tekintetében nehézségeink volnának, — szívesen kijelöli területünk részére az általunk kérelmezendő bármelyik egyházmegye tribunálját, amire azonban nem került a sor, mert bíróságunk 15 év alatt, bár főképen a házassági perek száma volt nagy, — a leg-

kifogástalanabban látta el feladatát, amint ezt a felsőbb egyházi bíróságok ítéletei is igazolják.

Az első konzultori testület 4 tagból állott, majd a kassai és cirókavölgyi kerület visszatérése után ezen két különböző természetű kerület is képviselést nyert a testületben, amennyiben a testületnek általános, háromévenkénti, megújítása csak 1941-ben esedékes. A testületnek az általános kánoni kötelezettségen kívül feladata a tapolcai apátsági törzsvagyon felügyelete és a VK. minisztériummal való elszámolása is, mert annak javadalmasa az 1912-ben kelt legfelsőbb királyi kineveztetése és folytatólagosan a pápai intézkedés szerint is c. érsek-főpásztorunk. A testület ezen feladatát is kifogástalanul végzi, amiről a Vallás- és Közokt. m. kir. Minisztériumnak évenként adott elszámolásai tanuszkodnak.

Az első 15 év alatt végbement az összes régi parochiák kánoni látogatása. (Kárpátaljára a felmerült nehézségek miatt most kerül a sor.)

A hitélet fellendítése érdekében mindenütt életre keltek a vallásos egyesületek s a Jézus sz. Szíve-kultusz általánossá lett. Az ifjúság vallásos nevelése főpásztorunk különös gondja s a rendszeres hitoktatást a legszigorúbban követeli. Az Actio Catholica, mint a katolikus öntudat nevelő iskolája és a világi apostolképzés legalkalmasabb szerve, az egész területen meg lett szervezve s több ízben mély lelki szántású vidéki katolikus napok rendezésével tettünk tanúságot a magyar katolikus életbe való teljes bekapcsolódásunkról.

A lelki nevelés terén nagy nehézséget okoz, hogy — intézmények hiányában — kántorképzésünket, amint azt a görög rítus sokoldalú gazdagsága megkívánná, — ami szinte egyik létkérdésünk — megoldani alig tudjuk. Papképzésünk a budapesti központi papnevelő intézetben biztosított három és a bécsi Pázmáneumban rendelkezésünkre álló egy ösztöndíj révén kielégítően biztosítva van, bár a papjelöltek rítus-gyakorlását külön és erőlyesen kell szorgalmaznunk.

Magának a rítusnak liturgikus gyakorlata alkalmazkodik az anyaegyházmegye gyakorlatához, amelynek egységét az évenként kiadott „Egyházi Naptár és Utasítás“ előírásaival biztosítjuk. Ez a kiadvány nagy anyagi terhet jelent, de elkerülhetetlenül szükséges. Ezt természetesen állandóan magyar nyelven jelentetjük meg.

Az egységes adminisztráció kialakítása érdekében „Emlékeztető“ címen külön kiadványban foglaltuk össze az időhöz kötött és nem kötött teendők ismertetését és intézési módját és megfelelő egységes nyomtatványokról is gondoskodtunk.

A komoly lelki munka mellett a tudományos képzés és munkálkodás lehetőségét is megteremtettük. E sorok írója 1934-ben főpásztorunk támogatásával és kormányengedéllyel megindította a „Keleti Egyház“ c. tudományos és egyházpolitikai folyóiratot, amely országszerte elismerést aratott és a keleti egyházi kérdések tárgyalásán kívül, összehasonlító liturgikus közleményekkel és főképen az egyházak egyesítésének előmozdítására világszerte megindult uniós mozgalomnak hazánkban való életrekelésével úttörő munkát végzett.

A folyó évben megérhettük azt az örömet, hogy az uniós úttörő munka, a nagym. magyar püspöki kar és a nm. m. kir. Belügyminisztérium jóváhagyásával Országos Uniós Szövetséggé érlelődött, amelynek a püspöki kar által kinevezett első egyházi elnöke dr. Dudás Miklós hajdudorogi megyés püspök, ügyvezető elnöke s tudományos és irodalmi osztályának elnöke pedig e sorok írója, mint a mozgalom kezdeményezője. Uniós munkánk és a „Keleti Egyház“ úttörése a római keleti szent Kongregáció elismerését ismételten is kiérdemelte.

Külföldi relációban is elismert munkánk megbecsülése volt az a tény is, hogy 1938. őszén Rómában felszólításra személyesen és itthonról is tudományos alátámasztással készült elaborátumban kellett a szent Kongregációnak kidolgoznom, hogy a Vollosin-féle ukrán nyelvi irányzat, amelyet dr. Nyáradai püspök-

kel együtt a még vissza nem tért egyházi téren is erőszakolt, semmiképen sem hozható kapcsolatba kárpátaljai népnyelvünkkel és történelmi valósággal. E. Tisserant bíboros, a sz. Kongregáció titkára (elnöke maga a pápa), elismerő köszönetét fejezte ki a munkálatért. Rómával való eleven kapcsolatunk bizonyossága az is, hogy a hivatalos római zarándoklásokban területünk mindig képviselve volt.

Nem csekély jelentőségű, sőt a magyar görög katolicizmus életében úttörő esemény volt az is, hogy 1938—39-ben főpásztorunk jóváhagyásával Miskolcon (a Ludvig-nyomda megértő közreműködésével) Kozma János püspöki tanácsos, szerkesztő és a munkatársak fáradhatatlan törődésével megjelent a több mint 2000 oldalas magyar papi zsolozsma könyv, valamint egy magyar népének könyv. Az iskolás ifjúság vallásos nevelésének támogatására szolgált e sorok írójának „Mindennapi Kenyér“ c. imakönyve, amely most 3-ik kiadásában van sajtó alatt.

Ha valaki akcióink nemzeti jelentőségéről írott szavaimat nehezen hinné el, bátorkodom utalni arra, hogy a külföldi nyelvészek és statisztikusok már a világháború előtt utaltak a magyarországi nem magyarajkú görög katolikusoknak a vallás, a rítus révén történő és megállapítható asszimilációs folyamatára. (V. ö. E. Leipen, Die Sparchgebiete in Ländern der ungarischen Krone, Wien. 1896.). Minden lelkes és magyar nemzeti szempontból is értékes hitéleti és liturgikus izzó tevékenységünk mellett is, — az Apostoli Szentszék intézkedésén nyugvó rítusbeli adottságból fakadt számunkra a legfájóbb nehézség.

A szertartásbeli, helyesebben mondva a liturgikus nyelvbéli, szinte elenyészően csekély különbség időnként mint riasztó, sőt vádló jelző merült fel területünkkel és egyes papjainkkal szemben. Ezért a helyes tájékozódás szempontjából szükségesnek tartom, hogy a krónikás előadást megszakítva, e kérdésnek hátterét is vázoljam. Az egyházi kérdésekben járattlan tényezők még „től miséről“ is beszéltek s a liturgia megmagyarosítását kérők a legmagasabb kormányzati tényezők elé is járultak írásaikkal. Az il-

letékes tényezők előtt válasziratunkban kifejtettük, hogy a paleoszláv liturgikus nyelvet, amelyet VIII. János pápa 880-ban „Industriae Tuae“ kezdetű apostoli levelével elismert, csak erkölcsi felelősségérzet nélkül vagy tudatlanságból lehet az egyházzal, avagy egyes papokkal szemben nemzetiségi vonatkozásban vádként felhozni, mert az tisztán egyházfegyelmi kérdés, amelynek megoldása az Apostoli Szentszéktől függ. Egyben már szinte anachronizmus is, mert ez a nyelv a IX. század holt nyelve, amely még a hivatalos orosz vélemény szerint is (Cerk. Vist. 1906.) „a fehérorosznak is ép oly érthetetlen, mint a latin nyelv a lengyelnek és a litvának.“ A paleoszláv liturgia nemzetiségi beállítása politikai mentalitás szülötte s talán egyeseknek alkalmas is volt kisajátított magyarságuk hangoztatására. Ma már a pravoszláviában is az ukránon kívül egy csomó nép- és nemzeti nyelv vult be a liturgiába: az észti, a litván, lett, német, finn, angol, albán, altai tatár, chinai, japán, amelyek majd idővel patinát nyernek és a köznapi használati nyelvtől izolálódva az oltár magaslatáig tökéletesednek.

Magyar nyelv-tekintély (Szinyeyi József, A Magyar nyelv, Budapest, 1935. 95. old.) is megállapította, hogy a szláv nyelvcsalád tagjai között „kihalt ó-egyházi nyelv“ a liturgiánkban megmaradt paleoszláv nyelv.

Ennek a túlzó és még a magyar revíziós reményekkel sem számoló gondolkodásnak volt a megnyilvánulása az, a kérdés teljes félreismeréséről tanuskodó s az apostoli kormányzáság léte ellen irányuló indítvány is, amelyet a Magyar Görög Katolikusok Orsz. Szövetsége 1935. szept. 22-én Hajdudorogon tartott közgyűlésén tárgyalt s amelyet a Pesti Hírlap szept. 24. számában nagy szenzációként ismertetett s amelyet a szövetség lapja is közölt. Az indítvány a hajdudorogi püspökség joghatóságának a magyarországi összes görögkatolikusokra való kiterjesztése érdekében mozgalom indítását határozta el, mivel a hajdudorogi püspökséget az idegen impérium alá került munkácsi püspökség jogutódának vélelmezte a csonka hazában. Elte-

kintve az indítvány kánonellenes voltától, a tények és az egyházi és magyar helyzet teljes félreismerését árulta el. Ezzel a meg gondolatlanul támadó kísérlettel szemben 1935. dec. 9-én a nm. kormányának a nemzetiségi kérdésekkel hivatásszerűen foglalkozó szervéhez memorandumszerű tiltakozó iratot intéztem, amelynek főbb gondolatai a következők voltak¹⁾:

Foglalkoznom kell az indítvánnyal, mert lehetetlen az, hogy egyesek kisajátítsák maguknak úgy a magyar liturgikus mozgalmat, mint annak magyar nemzeti szempontból érthető hazafias dekorumát, akkor, amikor egy másik táborban is a magyar liturgiáért régen dolgozó egyének vannak s úgy egyházi, mint nemzeti szempontból az ügy fontosságához méltó s az *illetékes tényezők* által leendő megoldást kívánnak. Ezek a nyilvánosság előtt nem provokálnak vitát a kérdéstről, — mert épen a nemzeti remények szempontjából is ápolják azt a rítuskülönbséget, (amely ma már csak a legszükségesebb keretekre szorított liturgikus nyelvi különbség) amelyet Róma bölcs akarata, s a magyar kormány messzebb néző nemzeti elgondolása egyaránt fenntartani kívánt a Miskolci Apostoli Adminisztratúrában. — Érzem és napról-napra jobban látom, hogy ennek a két, nem egyformán komoly mérlegeléssel és nem egyforma eszközökkel dolgozó tábornak tagjai között szinte tragikus, — bár alapjukban véve érthetetlen összeütközések vannak. Látom, mert politikai és más részről is volt alkalmam több esetben meggyőződni arról, hogy pl. egyes papjainkat bizonyos szláv szimpátia vádjával illették csak azért, mert a Rómának való engedelmességgel s a papi esküvel és lelkiismerettel még összeférő minimumra redukált *ószláv* (holt) egyházi nyelvet használják a sz. misében.

¹⁾ Ez a hely nem alkalmas arra, hogy a magyar liturgikus kérdés komplexumát feszegessük, de az érdeklődőknek szívesen és ingyen küldöm meg „A görög rítus liturgikus könyvei és magyar nyelvre való átültetésük“ c. füzetemet, amely a kérdés lényegét és mai állását világítja meg.

Tragikus ez az összeütközés, mert indokolatlanul éket vert a hazáért egyforma lelkesedéssel dolgozó gör. kath. szert. hívek és vezetőik közé, s a tudatlanságból eredő gyanúsítás állandó lehetősége egyrészt itthon megbénítja a félénkebbeket, a határokon túl pedig egy, bizonyos túlhajtásoktól sem mentes nemzetiségi politika árnyképét vetíti a velünk érző lelkekre.

Végzetesen elfelejtik bizonyos elemek, hogy maga a hajdudorogi egyházmegye is csak az ősi két egyházmegye akkori főpásztorainak lelkes hazafisága és nobilis magatartása folytán jöhetett létre oly símán.

Ezt a kérdést tisztázni kell. Ismerem annak minden fázisát, azoknak személyi és más vonatkozását is, akiket sorsuk akkor anyaegyházmegyéikből, — anyanyelvre és származásra való tekintet nélkül — egyszerűen az elcsatolás tényével vitt az új alakulatba, vagy hagyott meg a régi s egyetlen rítus gyakorlatban. Mielőbb meg kell rajzolnunk — (most már bizonyos idő távlatából, s bizonyos kérdések módosulásával) — ennek a lehetetlen helyzetnek pszichológiai és ténybeli képét. Sokat vajudik azonban lelkemben a forma és a határ, ameddig a tények közlésében magasabb érdekek sérelme nélkül el lehet menni. Egészen lemondani azonban a tárgyilagos megrögzítésről már csak azért sem lehet, mert az említett szomorú tények fel-felmerülnek s bizonyos elemek már nincsenek tekintettel sem személyekre, sem történelmi tényekre, sőt még a magyar adottságokra sem.

Még laikusok által is könnyen megállapítható tény, hogy az ószláv liturgikus nyelv nálunk is inkább történelmi szimbólum és összekötő kapocs, mint valóság, mert a misén kívül végzett összes isteni szolgálatok teljesen magyar nyelven folynak. A sz. misében a néppel érintkező nyilvános részek, a kánont kivéve úgyszintén. Ez a gyakorlat az ötéves püspöki jelentésekben két ízben is be lett az Apostoli Szentszéknek jelentve és onnan sem tiltakozás, sem megjegyzés nem érkezett hozzánk. A szubtilisabb lelkiismeretért azonban nem lehet senkit sem hazafiatlan vagy nemzetiségi magatartással vádolni, mint ahogy egyetlen egyszer

sem tudták a vádakat konkretizálni, amikor ezt követeltük.

A vallásnak és nemzetiségnek önkényes felcserélése és összekeverése, vagy a pravoszláv államvallások nemzetiségi analógiájának ránk való kiterjesztése nemcsak történelmi igazságtalanság, hanem rosszindulatú beállítást is. Főpásztorunkról, hajdudorogi Papp Antalról is mindenki tudja, hogy régi hajdu nemes család sarja és mégis az ő jurisdikciója ellen szervezkedtek, mert a katolikum és a nemzeti érdek magasabbrendű szolgálatában jóval feljebb áll azok horizontjánál. Hogy az ószláv liturgikus nyelv használatával kapcsolatban minden akadékoskodás lehetőségére is megszűnjék, itthon akartam kiadni egy párhuzamos magyar-ószláv nyelvű miscelányt, addig is, amíg a kérdés-komplexum rendeződik. Ezért fordultam az ügyben támogatásért az illetékes tényezőkhöz. Ma a kiadás bármely formában az újabb események miatt is, de főképpen azért tologódik el egy időre, mert Rómában most készül egy sztereotíp, a liturgikus gyakorlatba egyetemes hozó kiadás és annak megjelenéséig a régi liturgikonok (Missale) új lenyomata is tilos.

Az illetéktelen beavatkozásokon kívül illojalitás is minden ilyen mozgalom a Szentszékekkel és a m. kir. kormánnyal szemben is, mert az tudja a kötelességét és Rómába is megtalálja az utat, ha ezeknek a kérdéseknek rendezése kívánatos és időszerű lesz.

Hinni is merjük, hogy miután nemzeti reményeink fokozatos valóráválása új helyzetet teremtett, ezeknek megoldása egyházi vonatkozásban is elkövetkezik. Mi engedelmes lélekkel fogadunk minden illetékes döntést, de addig is, még szenvedés árán is hordozói kívánunk lenni egy történelmi adottságnak, amely Trianon béklyó-maradványainak széjjelpattanásakor egy esetleges újabb rendezés hídjá lehet.

Főlemelő és megnyugtató érzéssel tölt el hazánk mai ünnepi pillanataiban gróf Teleki Pál miniszterelnöknek a magyar lelkiismeretvizsgálatra intő súlyos szava, mert a múltban sokan vitális kérdések kezelésében is könnyen túltették magukat rajta.

Még ha lett volna is, *amint soha nem volt*, — nemzetiségi kérdés a mi liturgikus életünkben, még akkor is óva intet mindenkit a miniszterelnök messzenéző, profétikus szava: „mindenki vigyázzon arra, hogy azokat a nemzetiségeket, amelyek most ennek az országnak kebelébe visszatérnek, ne nézze az elmúlt idők szemüvegén keresztül.“

A miniszterelnök úr bölcs előrelátásának, igazságszeretetének és csodálatos történelmi érzékének köszönhetjük azt az örvendetes jogi rendezést is, amely egyben tizenöt éves vágyunk és törekvésünk is volt, hogy apostoli kormányzóságunk főpásztora, e címen, a felsőház tagjai között is helyet nyert. Itt is a hálás köszönet érzelmeivel fordulunk a miniszterelnök úr felé, akinek igazi magyar heroizmusát csak tisztelettel és a példa-követés fogadalmával szemlélhetjük.

A mi, — most már az idők által is igazolt, — az Egyházzal szemben engedelmes, a nemzeti szempontok és események fölött pedig féltő gonddal örködő eljárásunknak volt eredménye az az örvendetes tény, hogy a Kassa-vidék visszatért magyar-tót és a hozzánkcsatolt kárpátaljai rész gör. szert. kath. ruthén híveit, akiket jórészt az ónaptár és a tiszta paleoszláv liturgia használatával kaptunk vissza, — minden rítusbeli zökkenés és egyház-kormányzati nehézség nélkül kapcsolhattuk be a magyar egyházi életbe. Ma már a cseh uralom által szított schizmatikus mozgalom fokozatos felszámolásának is örvendhetünk.

Különleges és az illetékesek bizalmáról tanuskodó hazafias feladatot végeztünk akkor is, amikor az 1932-ben a Ruszinszkóban éhínséggel és nyomorral küzdő magyar és ruthén lakosság felsegítésére főpásztorunk személyes súlyának és kapcsolatainak latbavetésével a készpénzbeli és terménygyűjtést lebonyolítottuk. Nem rajtunk, hanem a cseh hatóságok merevségén mulott, hogy a tekintélyes terménygyűjtés nem juthatott el oda, ahová szánva volt, de az akciónak mély erkölcsi hatása volt küzdő testvéreinknél, akik a segítési készségről értesülve voltak. A termények kényszerű elárverezése után is készpénzben

6843.66 pengőt tett ki a gyűjtés végösszege, amely kormányintézkedés folytán magyar inséget enyhített és magyar kulturális célt szolgált. (Holott a huza-vona nagy költséget okozott.)

Izzó munkánk és küzdelmeink közepette örömnappaink is akadtak. Az 1929. év február 10-én a hatóságok s a nagyközönség részvételével magyarányú hódoló ünnepséget rendeztünk Borsod vármegye dísztermében b. e. XI. Pius pápa aranymiséje alkalmából.

Az 1932. évben az egész ország együttérző lelkesedésével ünnepeltük főpásztorunk 20 éves püspöki jubileumát, majd 1937-ben 25 éves püspöki jubileumát és a m. kir. titkos tanácsossággal történt legfelsőbb kitüntetését.

Húszéves püspöki jubileumunk hódoló feliratában kifejezést adtunk annak, vajjon tudjuk-e főpásztorunk mártir-lelkében pótolni az üldözés kálváriás útján elhagyott ősi munkácsiegyházmegye lelkének tüzet s történelmi dicsőségét, amellyel Ő 20 év előtt eljegyeztetett? Hálát adtunk a jó Pásztornak, aki Szívéhez igen közelálló munkását küldte a mi vihartépte s mármár gyomverte szőlőnkbe, hogy annak új virágzásán együtt örüljön a magvető, a munkás és minden hívő, aki Krisztus ízes kegyelem-kenyerétől és borától nyer új erőt az üdvösség harcában. Reményünket is hangoztattuk, hogy sívár jelenünk sötétsége után bölcs kormányzata alatt mielőbb eljön az az idő, amikor az elvetelt mag, a jól ültetett szőlő megkapja az Isten békéjének érlelő napját s a szenvedések türelmes keresztbordozásának fényében főpásztorunk még igen soká lesz Anyaszentegyházunknak és a magyar katolicizmusnak tündöklő nagysága, akiért ezrek és ezrek fogják áldani a mennyei Atyát, aki nekünk adta!

Amikor e sorokat írjuk, a pirkadó magyar égen a mi reményeink sugarát is látni véljük és a nagy feltámadás hitével telünk meg.

Ünnepi és hálaadó istentisztelettel s hódolatos lélekkel ül-

tük meg minden alkalommal Kormányzó urunk és hazánk nemzeti ünnepeit.

1938-ban a budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Világkongresszus előkészítésében is tekintélyes részt kaptunk, amennyiben e sorok írója volt a keleti szakosztály elnöke s irodánkból történt az egész keleti világ részvételének előkészítése és levelezése. Főpásztorunk bőkezűsége tette lehetővé, hogy e címen a kongresszus költségeit nem növeltük.

Az egész terület hazafias lelkesedéssel ünnepelte meg folytatólagosan első szent királyunk és országalapítónk jubileumát is, amelynek emlékéit templomi zászlók, keresztek, utca- és térnevek és több Szent István-harang fogják hirdetni utódainknak is. — Lelki buzdításainkkal is arra törekedtünk, hogy első szent királyunk szelleme eleven hatóerőként éljen közöttünk.

A hitélet fellendítése és hazafias munkánk mellett, nehéz anyagi helyzetünkben is fontos szociális kérdést kellett megoldanunk: a munkaképtelenné vált papok, özvegyekre jutott papnék és árván maradt papgyermekellátását, illetve segélyezését, miután az anyaegyházmegye nyugdíjalapjainak reánk eső részét a „Modus vivendi“ után sem kaptuk meg. Főpásztorunk szociális gondossága a papság bevonásával 1928. január 1-i hatállyal életre hívta az Apostoli Kormányzóság Papi és Papözvegyi Nyugdíjalapját. Nyugdíjasainkkal, özvegyeinkkel és árváinkkal szemben a lelkiismereti felelősség is arra kötelezett, hogy minden lehetőet tegyünk meg érdekükben, más lehetőség hiányában, saját nyugdíjalapunk megteremtésével kellett tehát legalább a minimális kegydíj erejéig megoldanunk a kérdést.

A nyugdíjalap vagyona m. é. elszámolásunk szerint 1939. december 31-én 30 kat. hold szántó föld 29.517.— P értékben és takarékbetétekben 16.897.73 P. Ezen összegből azóta 2070 P-t Sági László, a munkácsi egyházmegyéhez visszacsatolt Rudabányácska lelkészének házassági óvadéka címén a munkácsi papi nyugdíjalapnak kellett kifizetnünk.

Eddig a nyugdíjalap két papot, három papözvegyet és öt papárvtát részesített nyugdíjsegélyben, illetve kegydíjban, ami csak a m. kir. kormány által adott államsegély folytán vált lehetővé, amiért is ezen a helyen is őszinte köszönetet mondunk a nm. m. kir. kormány támogatásáért.

A hitélet fejlődésén kívül a kormányzat és a hívek között fennálló kölcsönös bizalomról tanuskodnak az Apostoli Kormányzóság működése alatt tett alapítványok is. Máig

26 misealapítvány	összesen	5.348 P 54 fill.	összegben
14 keresztaalapítvány	összesen	1.590 P 08 fill.	összegben
4 kápolnaalapítvány	összesen	1.733 P 85 fill.	összegben
12 különböző alap — köztük Papp Antal c. érsek urunk 6000 P tanulmányi ösztöndíj-alapítványa (papgyermeknek iskoláztatásának támogatására) — összesen 21.189 P 77 fillér			összegben

vann már kezelésünkben, ami híveink szegénységét és az utóbbi évek mostoha gazdasági viszonyait tekintve, ily kis területen, jelentős eredménynek mondható.

Az anyaegyházmegyében kezelt, de területünkkel kapcsolatos alapítványok közül csak a misealapítványok s néhány kisebb kulturális alapítvány kamatait kapjuk meg évenként. Az 1939. évi kamatok összege 5837.70 szlovák koronát tett ki, amelynek átutalása ezideig még nem történt meg.

*

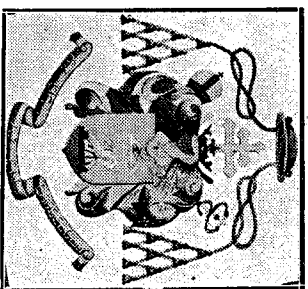
Tízötévi szakadatlan és céltudatos munkánk vázlatos bemutatása után, talán dicsekvés nélkül állíthatjuk, hogy készséges lélekkel igyekeztünk egyházi és hazafias adottságainkból folyó kötelességeinket híven teljesíteni s hogy talán megvan bennünk a készség, a tapasztalat és felkészültség arra is, hogy ha a történelmi idők fordulatai újabb feladatok elé állítanak Apostoli Kormányzóságunkat, — azokkal is megbirkóznánk. Nyugodt lelkiismerettel bocsátjuk az illetékesek ítélete alá működésünket, mert úgy érezzük, hogy Isten útjai, a történelem fordulói igazolnak, vagy legalább is magyaráznak dolgokat, intézményeket, amelyeket talán a hozzá nem értés, vagy az illeté-

keseket is megelőzni kívánó túlbuzgóság időszerűtleneknek, vagy feleslegeseknek tartott.

Tovább is azon szent meggyőződéssel dolgozunk helyünkön, hogy csak hangos reklám és a változó emberi tekintetektől való félelem nélkül lehet mélyreható lelki munkát végezni.

Szent meggyőződésünk az is, hogy a hazafiság olyan természetes lételemünk, mint az éltető magyar levegő, amelyet zajtalanul szívunk s mégis általa és benne élünk. Aki szükségét érzi annak, hogy élete és cselekedetei igazolásául állandóan hangosan hivatkozzék rá, — ott maga az élet és a hazafiság egyaránt csak sekélyes lehet, mert az igazi cselekvő hazafiság ott kezdődik, ahol a becsületes emberi, polgári és rendi kötelességteljesítés végződik.

Tizenöt évi munkánk határkövénel megilletődött lélekkel kérjük a Mindenhatót, hogy az Ő hathatós segítségével továbbra is sikeresen végezhessek minden munkánkat, amelyet az Egyház, a Haza és embertársaink boldogulása érdekében nekünk kiszabni kegyeskedik. Egyben kérjük a kormánytényezők további támogatását is, hogy nemzeti feladataink szolgálata is, — lelkünk vágya szerint — minden várakozásnak teljes mértékben megfelelhessen.

Apostoli Kormányzó:

Nagyméltóságú és föltisztelendő

HAJDÚDOROGI

PAPP ANTAL úr,

Isfen és az apostoli Szentzséék kegyelmébből

c. **küzikei érsek,**

volt munkácsi püspök, m. kir. titkos tanácsos, Szent Péter és Szent Pál apostolokról nevezett tapolcai apóf, Öszent-sége házi főpapja, apostoli protonotárius, az országgyűlés felsőházának tagja, a magyar Vöröskereszt hdborús díszkeresztiének tulajdonosa, Miskolc város törvényhatóságának örökös tagja.

Született Nagykállón (Szabolcs vm.) 1867. november 17-én. Áldozópappá szentelődött 1893. december 24-én Ungvárott. 1912. április 3-án utódlási joggal munkácsi segéd-püspökké nevezte ki b. e. X. Pius pápa Őszentsége. 1912. április 29-én Rómában prekonizálták és ugyanazon év október 14-én a B. Sz. Mária oltalma ünnepén püspökké szentelték, s ünnepélyesen beiktatták püspökségébe. 1924. július 14-én b. e. XI. Pius pápa Őszentsége a munkácsi püspökség alól felmentette és küzikei c. érsekké nevezve ki a Miskolci Apostoli Kormányzóság vezetésével bízta meg, amelynek kormányzását 1925. október 27-én vette át.

A Miskolci Apostoli Kormányzóság consultori testülete

Elnök:

Dr. Szántay-Szémán István pápai prelátus, főpapi jelvények viselésére jogosított és benediktált archipresbyter, vicarius generalis, egyházmegyei főtanfelügyelő. Nyugalmazott tanügyi főtanácsos, a miskolci tankerület Közoktatási Tanácsának elnöke, az eperjesi theol. akadémiának v. professzora, tart. tábori lelkes, a Magyar-Bolgár Társaság miskolci tagozatának elnöke, a Szent László Társulat egyházi alelnöke, a Szent István Akadémia r. tagja, a kath. írók és hírlapírók Orsz. Pázmány Egyesületének választmányi tagja, a Szent Miklós magyarországi Uniók Szövetség ügyvezető elnöke s tudományos és irodalmi szakosztályának és a „Keleti Egyház“ szerkesztőbizottságának elnöke, a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend lovagja és a rend szentföldi missziójának magyarországi igazgatója, a Szent István Társulat igazgató-választmányának tagja. A pápai ezüst „benemerenti“ (II. o.), a kardokkal díszített magyar és bolgár háborús emlék-érem és a hadiékítményes bajor háborús emlékkereszt tulajdonosa, kánonjogtudor.

Tagok:

Vaskovits Antal, érd. vicarius generalis, főesperes, érd. kerületi esperes, mucsonyi parochus.

Zapotoczky I. Konstantin, főpapi jelvények viselésére joga-